

is associated with great difficulties, since the knowledge of the circumstances of criminal offenses is carried out retrospectively and is often accompanied by quite intense opposition of stakeholders with quite diverse interests, which sometimes exclude each other and deliberately distort the truth. The author supports the opinion of scholars that the specificity of information and cognitive investigation activities is that they are carried out by the method of proving the fact of a crime and the guilt of the person who committed it in the manner prescribed by law. Attention is drawn to the importance of using modern achievements of various branches of scientific knowledge in this activity. The authors examine the process of formation, development and regulatory consolidation of the institute of using special knowledge to obtain information about the circumstances of a criminal offense. The author also analyzes the evolution of the institute of special knowledge, and draws attention to the gradual expansion of the forms of use of special knowledge in criminal proceedings and their statutory consolidation in the relevant articles of the CPC. A comparative analysis of such sources of evidence as a specialist's opinion and an expert's opinion is made. This made it possible to establish the conditions under which a specialist's opinion may correspond to an expert's opinion, which ultimately made it possible to question the need and expediency of introducing a new source of evidence in the current CPC of Ukraine.

It is noted that a specialist's conclusion cannot correspond to an expert's conclusion, since other requirements for obtaining these procedural documents which constitute their procedural form have certain differences.

Keywords: cognitive activity, information support, evidence, means of forming evidence, specialist, expert, special knowledge, specialist's conclusion, expert's conclusion.

DOI: 10.33766/2524-0323.101.141-152

УДК: 343.32

Медицький І. Б., доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри політики у сфері боротьби зі злочинністю та кримінального права навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника (м. Івано-Франківськ, Україна)

e-mail: ibm78@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6720-6658>

СУБ'ЄКТ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ¹ АНАЛІЗ)

Статтю присвячено поліваріантності тлумачення норми про колабораційну діяльність у частині суб'єктного складу. Наведено аргументи на користь визнання громадянина України суб'єктом колабораційної діяльності (чч. 4, 6 ст. 111-1 Кримінального кодексу України), що відповідатиме цілям прийняття відповідних змін до

¹ Автором шляхом вільного доступу до ЄДРСР проведено аналіз 150 вироків, постановлених судами України упродовж квітня 2022 – січня 2023 року за ст. 111-1 КК України. (ч. 1 ст. 111-1 КК – 99 (65,1 %); ч. 2 ст. 111-1 КК – 32 (21 %); ч. 4 ст. 111-1 КК – 11 (7,2 %); ч. 5 ст. 111-1 КК – 3 (1,9 %); ч. 6 ст. 111-1 КК – 2 (1,3 %); ч. 7 ст. 111-1 КК – 5 (3,2 %)). URL : <https://reyestr.court.gov.ua>. (дата звернення: 10.01.2023).

кримінального закону та потребам правозастосування. Наголошено, що характеристика суб'єктного складу колабораційної діяльності є неповною без врахування його додаткових рис при: впровадженні стандартів освіти держави-агресора (ч. 3); провадженні господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором (ч. 4); зайнятті в незаконних органах влади посад, пов'язаних із виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, а також посад у незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території (чч. 5, 7 ст. 111-1 КК України). Обґрунтовано, що обов'язковою ознакою спеціального суб'єкта (ч. 4 ст. 111-1 КК) виступатиме державна реєстрація факту провадження ним господарської діяльності, незалежно від того, де і за яких умов вона відбувається. Обстоюється думка, що відповідальність за зайняття посад у незаконних судових і правоохоронних органах повинна передбачати наявність у суб'єкта відповідних організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій. У протилежному випадку суспільна небезпечність такої протиправної поведінки (визначена санкцією) не буде співвідноситися із її характером (змістом) та наслідками. Останні, хоча і виведені за межі ч. 7 ст. 111-1 КК, перебувають у безпосередньому взаємозв'язку зі здійсненням правосуддя чи наданням правоохоронних послуг.

Ключові слова: колабораційна діяльність, тлумачення правової норми, спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення, держава-агресор, окупаційна адміністрація, судові і правоохоронні органи.

Постановка проблеми. Законодавчою реакцією на розв'язану проти України агресію (прямою чи опосередкованою) стали суттєві новели в законі про кримінальну відповідальність, Особлива частина якого була розширена за рахунок появи нових (ст.ст. 111-1, 111-2, 114-2, 201-2, 435-1, 436-2 КК) та змін уже чинних кримінально-правових норм (ст.ст. 111, 113, 127, 161, 185-187, 189, 191, 263, 361, 361-1, 407, 432 КК). Чималий дослідницький інтерес до своєї конструкції та змістовного наповнення викликала поява ст. 111-1 КК, прийняття якої започаткувало регламентацію протидії засобами кримінально-правового змісту непоодиноким випадкам колабораційної діяльності.

Практичне застосування згаданої норми прогресує, з огляду на звільнення Збройними силами тимчасово непідконтрольної Україні території, а також достатньо інтенсивну діяльність органів кримінальної юстиції. Так, згідно з даними Офісу Генерального прокурора, упродовж 2022 року обліковано 3 851 кримінальне правопорушення за фактами колабораційної діяльності, у 1 090 з яких особам вручено повідомлення про підозру; 620 кримінальних правопорушень направлено до суду з обвинувальним актом [5]. Ці та інші статистичні дані актуалізують проведення теоретичних розвідок у частині кримінально-правової характеристики колабораційної діяльності, проблемних моментів її співвідношення із суміжними складами правопорушень, сучасної практики звільнення від кримінальної відповідальності та призначення покарання, що, у кінцевому результаті, матиме позитивне значення для подальшого законодавчого удосконалення норми та ефективного її правозастосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням змістовного наповнення норми ст. 111-1 КК у спеціальній літературі присвячено вже чимало

публікацій, зокрема авторства А. С. Беніцького, М. С. Бондаренко, О. О. Дудорова, З. А. Загіней-Заболотенко, О. О. Кравчука, В. В. Кузнецова, О. К. Маріна, Р. О. Мовчана, А. А. Музики, Є. О. Письменського, М. В. Сийпюкі, М. А. Рубашченко, М. І. Хавронока, В. В. Шаблистого та інших науковців. Незважаючи на такий масив розвідок, чимало питань кримінально-правової кваліфікації колабораційної діяльності й надалі залишаються дискусійними, обґрунтовано викликаючи до себе відповідний дослідницький інтерес. Рівним чином це зауваження стосується й сутнісних характеристик суб'єкта колабораційної діяльності.

Формулювання цілей. Стаття має за *мету* теоретико-прикладний аналіз ознак суб'єкта колабораційної діяльності (ст. 111-1 КК України) з подальшим формулюванням рекомендацій у частині правозастосування та законодавчого удосконалення норми.

Виклад основного матеріалу. Конструкція ст. 111-1 КК засвідчує певну неспідовність законодавця при визначенні суб'єкта: в одних частинах статті ним чітко зазначені ознаки, що дає можливість говорити про його статус як спеціального (ч.ч. 1-3, 5, 7), тобто фізичної осудної особи, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа (ч. 2 ст. 18 КК); в інших же частинах вказівка на спеціальні ознаки відсутня (ч.ч. 4, 6). Вчинення уповноваженою особою від імені юридичної особи будь-якого з кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК, є підставою для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру (п. 3 ч. 1 ст. 96-3 КК).

Відсутність у переліку ч. 2 ст. 22 КК ст. 111-1 пов'язує відповідальність за колабораційну діяльність із досягненням особою 16-річного віку. Існуючий стан речей не викликає заперечень та підтверджується на практиці. Віковий ценз 726-ти виявлених упродовж 2022 року колаборантів, за інформацією Офісу Генерального прокурора, розподілений таким чином: до 14 років – 0 осіб; 14-15 років – 0; 16-17 років – 0; 18-28 років – 49; 29-39 років – 177; 40-54 років – 298; 55-58 років – 71; 60 років і більше – 131 [6].

Буквальне тлумачення ч. 4, 6 ст. 111-1 КК, за відсутності ремарки про вчинення протиправних дій саме громадянином України, свідчить про те, що кримінальній відповідальності підлягатиме будь-яка особа, незалежно від наявності / відсутності громадянства, яка передає матеріальні ресурси відповідним адресатам та / або провадить з ними господарську діяльність (ч. 4); або ж організовує та проводить заходи політичного характеру, здійснює інформаційну діяльність з метою підтримки держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та / або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, бере активну участь у таких заходах (ч. 6).

З приводу зазначеного в науковій літературі спостерігається полярність позицій. Так В. В. Кузнецов та М. В. Сийпюкі пропонують зважати на відому спорідненість колабораційної діяльності з державною зрадою та визнавати суб'єктом відповідних кримінальних правопорушень (чч. 1, 6 КК) саме громадянина України; враховуючи практику застосування ч. 4 ст. 111-1 КК, а також пра-

вила юридичної техніки, О. В. Зайцев та В. А. Бодейко визнають за доцільне доповнити цю частину вказівкою на ознаку громадянства України для уникнення помилкового тлумачення щодо ознак загального суб'єкта; Є. О. Письменський наголошує, що суб'єктом колабораційної діяльності є громадянин держави, територія якої перебуває під окупацією. Тоді як О. О. Кравчук та М. С. Бондаренко констатують, що суб'єктом деліктів, передбачених чч. 4, 6 ст. 111-1 КК, є особа, якій не обов'язково перебувати в статусі громадянина України. При тому науковці наголошують, що суб'єкт усіх правопорушень, які становлять колабораційну діяльність, як правило (виділення наше – І. М.), повинен відповідати такій характеристиці, як належність до місцевого населення або наявність інших сталих зв'язків із відповідною окупованою територією (місце проживання, місце реєстрації, місце ведення господарської або іншої діяльності); А. Беніцький зазначає, що через розширення законодавцем кола суб'єктів для окремих форм колабораційної діяльності, суб'єктами форм, передбачених чч. 4, 6 ст. 111-1 КК, можуть бути як громадяни України, так й іноземці або особи без громадянства; А. Музика дотримується думки, що колабораційна діяльність – це умисні діяння, <...> вчинені громадянином України, іноземцем (крім громадян держави-агресора) чи особою без громадянства, за відсутності ознак державної зради¹.

Позиції дослідників першого підходу все-таки надамо перевагу, як такої, що відповідає дійсній волі (духові) та цілям прийняття проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність) від 24.02.2021 № 5144, а також потребам правозастосовної практики. Обґрунтовуючи необхідність законопроекту, автори вказували, що «ряд громадян України та юридичних осіб сприяли чи продовжують сприяти рф у здійсненні агресивних дій, розгортанні збройного конфлікту проти України, включаючи підтримку збройних формувань та окупаційних адміністрацій держави-агресора та інші дії, які кваліфікуються як колабораціонізм» [12]. Поділяючи розуміння колабораціонізму (Є. О. Письменський та ін.) як співпраці саме громадянина держави, територія якої (повністю чи частково) перебуває під окупацією, із державою-окупантом чи її представниками, вва-

¹ Кузнецов В. В., Сийпlock М. В. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія ПРАВО*. 2022. Випуск 70. С.386; Зайцев О. В., Бодейко В. А. Щодо встановлення суб'єктивних ознак колабораційної діяльності (узагальнення матеріалів судової практики). *Вісник Луцького державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. Вип. 4 (100). С.107; Кравчук О. О., Бондаренко М. С. Колабораційна діяльність: науково-практичний коментар до нової статті 111-1 КК. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №3. С.199-201; Письменський Є. О. Колабораційна діяльність у сфері освіти: проблеми тлумачення та вдосконалення кримінального закону. *Право України*. 2022. № 11. 12-23. С. 55; Беніцький А. Особливості кримінально-правової кваліфікації злочинів, передбачених ч. 4 ст. 111-1 Кримінального кодексу України та розмежування їх із суміжними складами злочинів. *Право України*. 2022. № 11. 12-23. С. 90-91; Музика А. Норми про відповідальність за колабораційну діяльність потребують актуальних поправок. *Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні: матеріали Міжнар. наук. конф., м. Харків, 5 трав. 2022 р. / упоряд. та заг. ред.: Ю. В. Баулін, Ю. А. Пономаренко; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; Нац. шк. суддів України; Громад. орг. «Всеукр. асоц. кримін. права»; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В.В. Сташиса. Харків: Право, 2022. С. 113.*

жаємо доцільно суб'єктом колабораційної діяльності (чч. 4, 6 ст. 111-1 КК) визнавати виключно громадянина України, аналогічну діяльність осіб без громадянства чи іноземців кваліфікувати, за наявності для цього підстав, за іншими статтями кодексу, передусім з Розділу I Особливої частини.

Принагідно зауважимо, що виконане автором узагальнення судової практики не містить вироків за колабораційну діяльність (чч. 4, 6 ст. 111-1 КК) у відношенні до іноземців або ж осіб без громадянства. Більш кримінологічного застосування потребує та обставина, що у 13,8 % вироків із 150-ти суб'єктом делікту виступив громадянин/громадянка України – уродженець рф (21 особа), у 5,3 % – це були уродженці Молдови, Узбекистану, Грузії, Угорщини, Білорусі, Туркменістану та Абхазії (8 осіб). Аналогічною є інформація Офісу Генерального прокурора щодо виявлених упродовж 2022 р. колаборантів: усі 726 осіб є громадянами України.

Повноцінна характеристика суб'єктного складу колабораційної діяльності є неповною без аналізу додаткових характеристик: 1) дії громадян України (у множині – І. М.), спрямованих на впровадження стандартів освіти держави-агресора в закладах освіти (ч. 3); 2) провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора (ч. 4); 3) добровільного зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора (ч. 5); 4) добровільного зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території (ч. 7 ст. 111-1 КК України).

Дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора в закладах освіти, можуть полягати у вчиненні будь-яких актів поведінки з виконання та втілення вимог до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти того чи іншого рівня, що розроблені державою-агресором. Суб'єктом впровадження є громадянин України, уповноважений окупаційною адміністрацією держави-агресора на впровадження стандартів освіти (насамперед ідеться про керівника закладів освіти, його заступників, керівників структурних підрозділів, до компетенції яких належить впровадження стандартів освіти, членів методичних, педагогічних та вчених рад) [11, с. 54-55].

Господарську діяльність чинне законодавство визначає як «діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямовану на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність» (ч. 1 ст. 3 Господарського кодексу); «діяльність особи, що пов'язана з виробництвом (виготовленням) та/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг, спрямована на отримання доходу і проводиться такою особою самостійно та/або через свої відокремлені підрозділи, а також через будь-яку іншу особу, що діє на користь першої особи, зокрема за договорами комісії, доручення та агентськими договорами»

(пп. 14.1.36. п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу). Суттєва відмінність між наведеними нормативними орієнтирами полягає в меті провадження – ПК імперативно передбачає отримання доходу, тоді як ГК оперує категорією «отримання прибутку» і, залежно від цього, вирізняє підприємництво та некомерційну господарську діяльність (ч. 2 ст. 3 ГК).

Отже, для господарської діяльності характерними є мета, особливість суб'єктного складу та специфіка умов реалізації. До суб'єктів господарювання закон відносить: 1) господарські організації, як створені відповідно до вимог чинного законодавства юридичні особи, а також інші юридичні особи, що здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку; 2) громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці (*виділення наше – І. М.*) (ч. 2 ст. 55 ГК).

Зважаючи на нормативне розуміння, обов'язковою ознакою спеціального суб'єкта (ч. 4 ст. 111-1 КК) виступатиме державна реєстрація провадження господарської діяльності, незалежно від того, де і за яких умов вона відбувалася, – згідно з вимогами чинного закону України та на підконтрольній їй території чи у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора, і на виконання вимог «окупаційного законодавства». Важливо, що досліджувана протиправна поведінка може мати місце й на території рф, прикладом чого є кваліфікація за ч. 2 ст. 28, ч. 4 ст. 111-1 КК дій осіб, які «...надавали консультаційні послуги у сфері інформатизації, а також по забезпеченню діяльності бухгалтерських баз підприємств через програмне забезпечення 1 С, у тому числі компаніям, які знаходились на території Російської Федерації та Донецької області» [1].

Судова практика в цьому контексті є неоднозначною, будучи об'єктивно зумовленою низкою чинників, серед яких і «нетривале» існування самої норми ст. 111-1 КК, відсутність відповідних роз'яснень вищих судових інституцій, суперечливість позицій як у доктрині кримінального права, так і сфері правозастосування. Суди не завжди чітко конкретизують параметри та, власне, провадження господарської діяльності, в одних випадках підтверджуючи саме цю форму об'єктивної сторони складу, в інших же – застосовуючи більш просте формулювання «передачі матеріальних ресурсів» або поєднуючи обидва різновиди поведінки.

Як провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, у тому числі з окупаційною адміністрацією держави-агресора, створеними на тимчасово окупованій території, були кваліфіковані дії ОСОБА_4, який з 26.04.2000 р. займався підприємницькою діяльністю, проживаючи в смт. Шевченкове Куп'янського району Харківської області. У березні 2022 р., у зв'язку з військовою агресією рф, територіальна громада Куп'янського району Харківської області, у тому числі і смт. Шевченкове, була окупована підрозділами держави-агресора. З кінця лютого до початку травня 2022 р. підсудний продовжив здійснювати підприємницьку діяльність, зокрема, продаж товарів українського виробництва через магазин «ІНФОРМАЦІЯ_3». У липні 2022 р., перебуваючи в смт. Шевченкове Куп'янського району Харківської області, від невстановленого

представника так званої «податкової служби» при окупаційній адміністрації отримав документи, що посвідчують його взяття на облік суб'єктів підприємництва на території смт. Шевченкове та надання дозволу на провадження господарської діяльності на території вказаного населеного пункту у взаємодії з окупаційною адміністрацією держави агресора, а також звільнення від оподаткування до кінця 2022 року [2].

В інших випадках кваліфікації такої деталізації не спостерігаємо. Як передачу матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора (ч. 4 ст. 111-1 КК) суд кваліфікував делікт у наступному прикладі. *ОСОБА_3 ініціативно звернувся до представників збройних, воєнізованих формувань держави-агресора, будучи фізичною особою-підприємцем, що останні десять років здійснює підприємницьку діяльність, пов'язану із реалізацією продуктів харчування та промислових товарів через магазин. Він поведився передавати матеріальні ресурси у вигляді продуктів харчування, спиртних напоїв та промислових товарів, у зв'язку з чим мав привілеї в отриманні дизельного пального з метою його подальшої реалізації місцевому населенню [3]. Видається, що протиправну поведінку більш обґрунтовано вважати саме провадженням господарської діяльності. Додаткова кримінально-правова оцінка у вигляді «сумісної господарської діяльності» була надана співпраці особи з військовослужбовцями рф, яка полягала, власне, лише в реалізації переданих останніми паливно-мастильних матеріалів, зернових культур та харчових продуктів, з отриманням частки від прибутку. При цьому жодних рис, які б характеризували саме господарську діяльність підсудного (реєстрація чи взяття на облік, наявність відокремленого майна суб'єкта господарювання тощо) судом у вирокі не наведено [4].*

На думку О. О. Кравчука та М. С. Бондаренка, склад добровільного зайняття посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, потребує наявності організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій. У іншому ж випадку, зайняття посад, що не передбачають таких функцій, вимагатиме кваліфікації за ч. 2 ст. 111-1 КК [7, с. 202]. Схожі міркування висловлює і М. І. Хавронюк, який оцінює такі посади в контексті діяльності судді або працівника правоохоронного органу. Зайняття ж посади помічника судді, судового розпорядника, іншої посади в апараті суду, прокуратури тощо, дослідник вважає доцільним кваліфікувати за ч. 2 ст. 111-1 КК як зайняття посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій [цит. за 10, с. 358].

Відмінну від попередньої позицію поділяють Є. О. Письменський та Р. О. Мовчан, запропонувавши, за ч. 7 ст. 111-1 КК, оцінювати дії особи, яка займає будь-яку посаду в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, зокрема й ті, що не пов'язані з наявністю організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, однак без яких реалізація відповідних функцій не була б можливою: посади судового розпорядника, помічника судді, секретаря судового засідання, посади в канцелярії суду, відділі управління з персоналом, бухгалтерії тощо. При цьому автори справедливо зауважують, що в ч. 7 ст. 111-1 КК відсутня подібна до передбаченої в ч. 5 вказівка,

згідно з якою відповідальність настає лише за зайняття посад, пов'язаних із наявністю відповідних функцій [10, с. 358, с. 360]. По-друге, ч. 7 ст. 111-1 КК містить спеціальний склад кримінального правопорушення щодо дій, описаних у чч. 2, 5 ст. 111-1, адже йдеться про окремий вид незаконних органів влади, створених на тимчасово окупованій території (додаткова ознака) [9, с. 108].

О. К. Марін визначає найбільшу відповідальність за зайняття посади громадянином України в незаконних судових органах, створених на тимчасово окупованій території України та створених там же незаконних правоохоронних органах. Дослідник констатує, що вступ на службу до «народної міліції», будь якої квазідержавної служби безпеки чи прокуратури, виконання функцій судді, помічника судді, інших функцій (*без конкретизації – І. М.*) у квазісудових органах на тимчасово окупованій території України є особливо тяжким злочином і тягне відповідальність за ч. 7 ст. 111-1 КК України [8, с. 20].

Колізія чч. 2, 5, 7 ст. 111-1 КК в означеному відношенні викликає суперечливість тлумачення (буквальне чи звужене) та потенційні помилки у кримінально-правовій кваліфікації. Безсумнівно, що законодавець у ч. 7 ст. 111-1 КК прагнув диференціювати в бік посилення відповідальність у зв'язку із зайняттям громадянами України посад у незаконних судових і правоохоронних органах, які є частиною окупаційної адміністрації держави-агресора. Окупаційну адміністрацію держави-агресора Закон України від 15.04.2014 р. № 207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» визначає як сукупність державних органів і структур рф, функціонально відповідальних за управління тимчасово окупованими територіями та підконтрольних рф самопроголошених органів, які зурпували виконання владних повноважень на тимчасово окупованих територіях та які виконували чи виконують властиві органам державної влади чи органам місцевого самоврядування функції на тимчасово окупованій території України, у тому числі органи, організації, підприємства та установи, включаючи правоохоронні та судові органи, нотаріусів та суб'єктів адміністративних послуг. Будь-які органи, їх посадові та службові особи на тимчасово окупованій території та їх діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені в порядку, не передбаченому законом. Перелік органів держави-агресора наводить Закон України від 13.01.1998 р. № 9/98-ВР «Про кінематографію», охоплюючи правоохоронні органи (міліція, поліція тощо), збройні сили, судові органи, внутрішні війська, будь-які підрозділи спеціального призначення, органи, відповідальні за охорону та захист державного кордону, здійснення податкової та митної політики, проведення дізнання або досудового (попереднього) слідства, державну безпеку або безпеку вищого керівництва держави-агресора, органи прокуратури, підрозділи, відповідальні за виконання будь-яких миротворчих місій, будь-які інші збройні, військові, воєнізовані, парамілітарні або інші силові формування держави-агресора, їх складові або структурні підрозділи, у тому числі формування, найменування яких не відповідають офіційним назвам, прийнятим у державі-агресорі, але які за здійснюваними функціями належать до будь-якого із зазначених органів чи формувань.

Суспільна небезпека цієї протиправної поведінки (формальне втілення якої реалізоване в санкції кримінально-правової норми) визначається її характером (змістом) та наслідками, які, хоча й виведені за межі ч. 7 ст. 111-1 КК, однак перебувають у безпосередньому взаємозв'язку із здійсненням правосуддя чи наданням правоохоронних послуг. Навряд чи логічним буде припущення, що законодавець вважає настільки небезпечною поведінкою осіб, функціонал яких визначається посадою в незаконних судових і правоохоронних органах, яка не передбачає виконання організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій у сфері правосуддя чи правоохоронної діяльності, щоб визначати для них покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 12 до 15 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років та з конфіскацією майна або без такої. В іншому ж випадку дії законодавця були б абсолютно незрозумілі та алогічні, оскільки більш легке покарання фактично буде обиратися для суб'єктів з незаконних владних органів, статус яких охоплює виконання згаданих функцій (ч. 5 ст. 111-1 КК), порівняно із особами з тих самих владних органів (судових і правоохоронних), масштаб і наслідки протиправної діяльності яких такими можливостями не обумовлений (ч. 7 ст. 111-1 КК). Урешті-решт, закон визначає незаконні судові й правоохоронні органи як частину сукупності державних органів і структур рф, функціонально відповідальних за управління (виділення наше – І. М.) тимчасово окупованими територіями, що є неможливим без відповідних повноважень та функцій.

Із п'яти проаналізованих нами вироків за ч. 7 ст. 111-1 КК лише один був постановлений за фактом «добровільного зайняття посади в незаконному правоохоронному органі – «исполняющего обязанности заместителя прокурора Новопсковского района Генеральной прокуратуры ЛНР» (мова оригіналу), що діє на території Новопсковської селищної ради Старобільського району Луганської області» (вирок Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 13.12.2022 у справі № 344/10333/22). Питання наявності / відсутності організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій у підсудного, з огляду на займану посаду, у вирокі не порушувалося.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу констатувати певну недосконалість конструкції норми про колабораційну діяльність у частині суб'єктного складу. Виявлено та розглянуто доктринальні приклади полярності тлумачення (обмеженого і буквального), що можуть мати своїм наслідком хиби в процесі кримінально-правової кваліфікації. Узагальнення судової практики розгляду справ про колаборацію засвідчує, що вона перебуває на етапах формування й вироблення єдності підходів, процес яких є невіддільним від можливих помилок та суперечливості позицій. Законодавче удосконалення ст. 111-1 КК пов'язуємо із вказівкою в чч. 4, 6 на громадянство України (що відповідатиме цілям прийнятих змін, змісту категорії «колабораційна діяльність» та потребам правозастосування), а також згадкою в ч. 7 про наявність у суб'єкта організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій унаслідок обійняття відповідної посади (викликаною диференціацією кримінальної відповідальності).

Використані джерела:

1. Вирок Печерського районного суду м. Києва від 26 вересня 2022 року у справі № 757/15806/22-к. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107694567>. (дата звернення: 17.01.2023).
2. Вирок Київського районного суду м. Харкова від 26 грудня 2022 року у справі № 953/7065/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108377777>. (дата звернення: 17.01.2023).
3. Вирок Буринського районного суду Сумської області від 01 грудня 2022 року у справі № 574/368/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107641030>. (дата звернення: 17.01.2023).
4. Вирок Київського районного суду м. Харкова від 20 грудня 2022 року у справі № 953/6434/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107960245>. (дата звернення: 17.01.2023).
5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2022 року. *Офіс Генерального прокурора*. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareye-strovani-kriminalni-pravororushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>. (дата звернення: 10.01.2023).
6. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року. *Офіс Генерального прокурора*. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchini-li-kriminalni-pravororushennya-2>. (дата звернення: 10.01.2023).
7. Кравчук О. О., Бондаренко М. С. Колабораційна діяльність: науково-практичний коментар до нової статті 111-1 КК. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 198-204.
8. Марін О. К. Кримінальна відповідальність за роботу в інтересах держави-агресора. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції (пам'яті В. П. Колгана): збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 27 травня 2022 року)*. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 18-21.
9. Новели кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану : наук.-практ. комент. / А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, Р. О. Мовчан, С. С. Чернявський та ін. ; за ред. А. А. Вознюка, Р. О. Мовчана, В. В. Черня. Київ : Норма права, 2022. 278 с.
10. Письменський Є. О., Мовчан Р. О. Новели кримінального законодавства України про колабораційну діяльність: дискусійні питання та спроба їх розв'язання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 356-360.
11. Письменський Є. О. Колабораційна діяльність в сфері освіти: проблеми тлумачення та вдосконалення кримінального закону. *Право України*. 2022. № 11. С. 49-59.
12. Пояснювальна записка до проекту Закону України від 24.02.2021 № 5144 про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність). URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/559222>. (дата звернення: 11.01.2023).

References:

1. Vyrok Pecherskoho raionnoho sudu m. Kyieva vid 26 veresnia 2022 roku u spravі № 757/15806/22-k. (2022) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107694567>. [in Ukrainian].

2. Vyrok Kyivskoho raionnoho sudu m. Kharkova vid 26 hrudnia 2022 roku u spravi № 953/7065/22. (2022) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108377777>. [in Ukrainian].

3. Vyrok Burynskoho raionnoho sudu Sumskoï oblasti vid 01 hrudnia 2022 roku u spravi № 574/368/22. (2022) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107641030>. [in Ukrainian].

4. Vyrok Kyivskoho raionnoho sudu m. Kharkova vid 20 hrudnia 2022 roku u spravi № 953/6434/22. (2022) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107960245>. [in Ukrainian].

5. Yedynyi zvit pro kryminalni pravoporushennia po derzhavi za sichen-hruden 2022 roku. (2022) *Ofis Heneralnoho prokurora - Office of the Attorney General*. N. p. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kryminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-do-sudovogo-rozsliduvannya-2>. [in Ukrainian].

6. Yedynyi zvit pro osib, yaki vchynyly kryminalni pravoporushennia za sichen-hruden 2022 roku. (2022) *Ofis Heneralnoho prokurora - Office of the Attorney General*. N. p. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchynili-kryminalni-pravoporushennya-2>. [in Ukrainian].

7. Kravchuk, O. O., Bondarenko, M. S. (2022) Kolaboratsiina diialnist: nauково-praktychnyi komentar do novoi statti 111-1 KK. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal - Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 3, 198-204. [in Ukrainian].

8. Marin, O. K. (2022) Kryminalna vidpovidalnist za robotu v interesakh derzhavy-ahresora. *Teoretyko-prykładni problemy yurydychnoi nauky na suchasnomu etapi reformuvannia kryminalnoi yustytzii (pam'iaty V. P. Kolhana): zbirnyk tez Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Khmelnytskyi, 27 travnia 2022 roku) - Teoretyko-prykładni problemy yurydychnoi nauky na suchasnomu etapi reformuvannia kryminalnoi yustytzii (pam'iaty V. P. Kolhana): zbirnyk tez Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Khmelnytskyi, 27 travnia 2022 roku)*, 18-21. Khmelnytskyi : Khmelnytskyi universytet upravlinnia ta prava imeni Leonida Yuzkova. [in Ukrainian].

9. Novely kryminalnoho zakonodavstva Ukrainy, pryiniati v umovakh voiennoho stanu : nauk.-prakt. koment. (2022) / A. A. Vozniuk, O. O. Dudorov, R. O. Movchan, S. S. Cherniavskiyi (et al.); A. A. Vozniuk, R. O. Movchan, V. V. Cherniei (Eds.). Kyiv : Norma prava. [in Ukrainian].

10. Pysmenskyi, Ye. O., Movchan, R. O. (2022) Novely kryminalnoho zakonodavstva Ukrainy pro kolaboratsiinu diialnist: dyskusiiini pytannia ta sproba yikh rozv'iazannia. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal - Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 6, 356-360. (in Ukrainian).

11. Pysmenskyi, Ye. O. (2022) Kolaboratsiina diialnist v sferi osvity: problemy tluma chennia ta vdoskonalennia kryminalnoho zakonu. *Pravo Ukrainy - Law of Ukraine*, 11, 49-59. [in Ukrainian].

12. Poiasniuvalna zapyska do proektu Zakonu Ukrainy vid 24.02.2021 № 5144 pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv (shchodo vstanovlennia kryminalnoi vidpovidalnosti za kolaboratsiinu diialnist). (2021) N. p. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/559222>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 18.01.2023

Medytskyi I., Doctor of Science of Law, Associate Professor, Professor of Department of Policy in the field of crime control and criminal law the Law and Educational Institute of the Precarpathian National University named after V. Stefanik (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

SUBJECT OF COLLABORATIVE ACTIVITY (THEORETICAL AND APPLIED ANALYSIS)

The article is devoted to the multivariate interpretation of the provision on collaboration in terms of the subject composition. The author provides arguments in favor of recognizing a citizen of Ukraine as a subject of collaboration activity (parts 4 and 6 of Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine), which will meet the objectives of adopting relevant amendments to the criminal law and the needs of law enforcement. It is emphasized that the characterization of the subject composition of collaboration is incomplete without taking into account its additional features in the following cases: implementation of the aggressor State's education standards (Part 3); conducting economic activities in cooperation with the aggressor State (Part 4); holding positions in illegal authorities related to the performance of organizational, administrative or administrative and economic functions, as well as positions in illegal judicial or law enforcement bodies established in the temporarily occupied territory (Parts 5 and 7 of Article 111-1). It is substantiated that a mandatory feature of a special entity (part 4 of Article 111-1) will be the state registration of the fact of its economic activity, regardless of where and under what conditions it takes place. It is argued that liability for holding positions in illegal judicial and law enforcement bodies should provide for the subject's having relevant organizational and administrative or administrative and economic functions. Otherwise, the public danger of such unlawful behavior (determined by the sanction) will not be correlated with its nature (content) and consequences. The latter, although outside the scope of Part 7 of Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine, are directly related to the administration of justice or provision of law enforcement services.

Keywords: collaboration activity, interpretation of a legal provision, special subject of a criminal offense, aggressor state, occupation administration, judicial and law enforcement authorities.